

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата 201 г.
Входящ № 838	дата 23.09.2016г.
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Гургана Русева

за материалите, представени за участие в конкурс за заемане на
академичната длъжност „доцент“ по професионално направление

**2.2. История и археология (Документалистика, архивистика, палеография,
историография и изворознание),**

обявен в Държавен вестник, бр. 53/09.06.2026 г.

За участие в обявения конкурс за доцент по професионално направление 2.2. **История и археология (Документалистика, архивистика, палеография, историография и изворознание)**, обявен в Държавен вестник, бр. 53/09.06.2026 г., е подал документи гл.ас. д-р **Страхил Валентинов Панайотов**, който е единствен кандидат.

Предвид обширния материал, представен по конкурса, скромното му представяне от страна на автора и интереса ми към изследванията си позволих да напиша по-разгърнато становище.

Научните трудове на д-р Страхил Панайотов се отличават със съчетаване на филологическа подготовка, историческа ерудиция и епиграфска работа с оригинални клинописни паметници. Професионалният му път, свързан с научни среди като Хайделберг, Свободния университет в Берлин и Британския музей, показва последователно изграждане на широкообхватна компетентност в една специализирана област, в която познаването на древните езици е само едно от началните условия за пълноценна научна работа. Като асириолог д-р Панайотов разчита знака върху глинена повърхност, разпознава почерка и писмената традиция, отчита физическото състояние на табличката, открива паралелните ръкописи, възстановява мястото на фрагмента в по-голяма текстова композиция и едва тогава преминва към филологическата и историческата интерпретация.

Особено показателна по отношение на тази способност, характеризираща работата му, е дейността му като куратор по асирийска медицина в Британския музей, където работи непосредствено с клинописните медицински текстове от Ниневия и с тяхното научно и дигитално обработване. Професионалният му опит в международни изследователски проекти, включително BabMed и NinMed, му позволява съвместно с други световни учени да реконструира основите на месопотамската медицина.

Панайотов изследва начините, по които древните месопотамци са създавали, систематизирали, предавали и използвали практически знанието за човешкото тяло, болестта и лечението, как са разбирали магията и света. За д-р Панайотов клинописните таблички не са само носители на текст. Материалността на паметника – размери и форма, организация на писменото поле, разположение на знаците, колофон, рубрики, почерк на писаря, наличие на изображения, археологически контекст и дори история на съхраняването – участва в интерпретацията. Оттук произтича способността му да превръща на пръв поглед малък епиграфски проблем в отправна точка към значително по-голям исторически въпрос. Един колофон може да даде информация за организацията на библиотеката; формата на една табличка – за функцията на текста; вариантът на медицинска рецепта – за предаването на знанието през вековете; мястото на даден текст в каталог – за принципите, чрез които древните учени са организирали самото медицинско знание.

Централно място сред представените трудове заема хабилитационният труд, **Mesopotamian Eye Disease Texts: The Nineveh Treatise. Die babylonisch-assyrische Medizin in Texten und Untersuchungen 10**, публикуван от престижното научно издателство De Gruyter и изготвен в съавторство със световно известния асиролог Марк Гелер. Трудът е посветен на месопотамските клинописни медицински текстове за заболяванията на очите и по-специално на IGI трактат от Ниневия. Този корпус от оригинални клинописни ръкописи е част от Ниневийската медицинска енциклопедия от библиотеката на Ашурбанипал (VII в. пр.н.е.) и представлява безценен източник за историята на медицината. Значението на труда на Страхил Панайотов обаче не се изчерпва с критическото издание на един специализиран медицински корпус (само по себе си значително епиграфско постижение). Зад конкретните текстове Панайотов реконструира продължителна традиция на медицинско знание, която се развива в течение на повече от две хилядолетия. Проследени са ранните шумерски свидетелства от III хил. пр.н.е., старо- и средновавилонският и средноасирийският материал и систематизираните медицински корпуси от I хил. пр.н.е. Така Панайотов доказва, че ниневийските текстове са резултат от дълга история на натрупване, преписване, редактиране и пренареждане на медицинското знание. Съпоставянето на ръкописи от Ниневия с материали от Нипур, Ур, Ашур, Хатуша, Угарит, Емар, Сипар, Вавилон и Урук позволява да се проследят конкретни механизми на това предаване и как рецепти, терапевтични формули и заклинания преминават от един корпус в друг и биват редактирани и прегрупирани. Интересно и научно значимо е свързването на медицинския текст с действителната лечебна практика. Съпоставянето на техническия език на медицинските трактати със сведенията от царската кореспонденция от Ниневия позволява да се види връзката между кодифицираното медицинско знание и лечението на конкретни хора, включително на цар Асархадон и членове на царското семейство.

Друг съществен аспект на изследването е широката сравнителна перспектива. Месопотамската офталмология е съпоставена с египетски медицински папируси, хетски текстове, Хипократовия корпус, Диоскорид, Целз, Вавилонския Талмуд и по-късната сирийска медицинска традиция. Сравнението обхваща конкретни вещества и терапевтични техники – животински черен дроб, мед, минерални и растителни съставки, медни препарати, превръзки и начини за прилагане на лекарствата, – но и по-общата структура на медицинската рецептура. Тези паралели не са използвани за постулиране на еднопосочно „влияние“ от Месопотамия към по-късни медицински традиции. Панайотов отчита сложността на историческите контакти и разглежда сходствата в контекста на движението на хора, вещества и знания, както и като възможен резултат от сходни практически решения на подобни медицински проблеми.

Хабилитационният труд следователно има приносен характер за световната наука в няколко направления: като критическо издание на основен клинописен корпус; като реконструкция на историята на месопотамската офталмология; като изследване на механизмите на предаване и редактиране на медицинско знание и като принос към историята на медицината в древния Близък изток и Средиземноморието.

Трудът върху заболяванията на очите показва способността на Страхил Панайотов да работи в сътрудничество с някои от най-великите световни асиролози и медици и да реконструира голяма медицинска текстова традиция, а монографията му **Die Lampe am Krankenbett**, посветена на месопотамските молитви към бога на светлината Нуска, е основана на анализа на взаимодействието между текст, предмет, ритуално действие и

божествено присъствие. Основната текстологична задача е издаването на достъпните дубликати на KAR 58 (= VAT 9030), организирани в партитурна транслитерация и придружени от факсимилни копия на достъпните клинописни паметници. Тази работа сама по себе си изисква много висока степен на епиграфска и палеографска компетентност. При повредени текстове изследователят трябва да съчетава видимото върху оригинала със стари фотографии, копия, паралелни ръкописи и езикови закономерности. Именно в подобни случаи се вижда разликата между използването на вече издаден клинописен текст и създаването на критическо издание, върху което след това работят други изследователи. В монографията централна е и темата за връзката между Нуска, светлината и маслената лампа. Лампата се разкрива не само като агрибут на божеството, а като материална форма на неговото присъствие в ритуала. Нощната ѝ светлина изпълнява функция, съпоставима със слънчевата, а Нуска, чието материално съответствие е именно маслената лампа, е „цар на нощта“, изпълнява посредническа функция между света на хората и бога на ветровете и бурите Енлил, а връзката му с Еа го включва в сферата на ритуално-лечебното и заклинателното знание. Тук Д-р Панайотов показва, че молитвата не съществува независимо от ритуалната ситуация. При лечебни практики и неутрализиране на последиците от неблагоприятни сънища молитвата се произнася в точно определено време, пред конкретен предмет, извършват се специфични жестове. Жестът на издигането на ръката е анализиран както чрез текстовите, така и чрез иконографските свидетелства. Така монографията показва една трайна особеност в подхода на Панайотов: текстът се разбира най-пълно тогава, когато бъде върнат в материалната и ритуалната среда, в която е функционира.

Особено важно място в научната продукция на Страхил Панайотов заемат изследванията върху Ашурския медицински каталог и Ниневийската медицинска енциклопедия. Тук фокусът се измества от съдържанието на конкретната медицинска рецепта към самата архитектура на медицинското знание. Д-р Панайотов показва колко много информация за древната научна систематика може да бъде извлечена от структурата на каталога. Последователността на текстовете, инципитите, рубриките, колофоните, форматите на табличките и връзките между отделните серии позволяват да се реконструират принципите, чрез които древните учени са организирали медицинския материал.

Тази проблематика получава особено интересно развитие в студията **Witchcraft in Medicine: the Ashur Medical Catalogue and Relevant Nineveh Series Reexamined**. Панайотов изследва отношението между терапевтичните текстове и практиките срещу вещерство в Ашур и Ниневия през късноасирийския период и поставя под съмнение приложимостта на модерното категорично разделение между „медицина“ и „магия“. Панайотов показва, че текстове, предназначени за разваляне на магии, които не са включени в известната редакция на Ниневийската медицинска енциклопедия, могат да бъдат оформяни според същите материални стандарти като медицинските таблички и че анти-магьоснически техники могат да попадат в общата категория лек и лечение.

В изследването се поставя и интересният проблем за телесните области, върху които според месопотамските представи въздейства магията. Чрез структурата на медицинските серии и съпоставка с други текстове Панайотов достига до извода, че особено значение има областта на долната част на торса – коремът и бъбреците. Оттук следва и критиката на традиционния превод на SAG ŠA като „епигастрiuм“. Авторът предлага по-описателното „горна област на корема“, тъй като месопотамската телесна таксономия не съвпада точно със съвременната анатомична терминология и понятието може да обхваща както вътрешни,

така и външни телесни пространства. Този пример е показателен за по-общ принцип в работата на Панайотов: древните категории не трябва автоматично да се превеждат чрез модерни научни категории.

Интересен пример за работа с нелубликуван и трудно достъпен първичен материал представлява **The First Medical Work on Phlegm: Towards Its Textual Criticism and Medical History**. Изследването е посветено на табличката IM.202652 от Националния музей на Ирак в Багдад, датирана към края на II хил. пр.н.е. Панайотов определя текста като най-ранния известен медицински труд, систематично разглеждащ храчки/флегма, отделяне на секрети, кашлица и свързани респираторни проблеми. Същественото тук е, че не става дума просто за отделна рецепта, а за систематизирано и специализирано лечебно знание. Панайотов свързва текста с петата табличка от серията Bronchia на Ниневийската медицинска енциклопедия, създадена столетия по-късно. Така между един текст от края на II хил. пр.н.е. и ниневийската редакция от VII в. пр.н.е. се очертава историческа линия на предаване, редактиране и систематизиране на медицински знания, като разглежданата табличка се превръща в свидетелство за продължителността на медицинската традиция. Панайотов установява и паралели между терапиите, описани в IM.202652, и Хипократови текстове за вътрешните заболявания и насочва вниманието към елементи, свързани с телесните течности, сезонността и режима. Същевременно той изрично отчита липсата на преки писмени доказателства, които биха позволили да се говори за непосредствено влияние върху Хипократовата школа. Тъкмо тази комбинация между смелостта да бъде зададен голям исторически въпрос и дисциплината да не се твърди повече, отколкото позволяват изворите, намирам за особено ценна във всички негови изследвания.

Друга посока на изследванията разкрива студията **Healing in Images and Texts: The Sickbed Scene**. Тук Панайотов излиза извън традиционната филологическа работа и съчетава клинописните текстове с визуалните свидетелства за лечебни практики. Обект на изследване е т.нар. „сцена с болния на легло“, засвидетелствана върху цилиндрични печати и особено върху амулети, свързани с демоните Ламашту и Hulbazizi. Методологически важно е, че изображенията не се използват като илюстративно допълнение към вече известното от текстовете. Те се разглеждат като самостоятелни исторически свидетелства, които могат да запазят информация за ритуални действия, пространствена организация, участници и предмети. Страхил Панайотов съпоставя изображенията не само с текстовете, нанесени върху съответните амулети, но и с медицински, заклинателни и ритуални текстове от други ръкописи, като прави важно методологическо разграничение между съответствието на текст и образ върху един и същ предмет и интерпретативните реконструкции, основани върху съпоставка на различни паметници. Особено продуктивно е понятието „плоска перспектива“, с което се описва преобразуването на триизмерното пространство на лечебния ритуал в двуизмерната композиция върху амулета. Това позволява позицията на леглото, лечителите, защитните същества, лампата, кадилницата и другите елементи да бъде мислена като част от реконструирано ритуално пространство. Сред конкретните резултати са идентифицирането и преосмислянето на отделни елементи – лампата на Нуска, кадилницата и фумигацията, предмети от ритуала срещу Ламашту, както и фигурата на Биду, пазача на подземния свят. Панайотов се опитва да реконструира и разпределението на ролите между болния и лечителя, включително произнасянето на различни заклинания. Най-интересният извод за мен е, че текст и изображение не е необходимо да се намират в отношение на проста илюстрация. Една визуална сцена може да събира мотиви от няколко различни апотропейни и лечебни традиции и да функционира

по начин, аналогичен на заклинанието. Така образът придобива собствена ритуална ефективност. Това изследване е сред най-ясните примери за способността на Панайотов да чете различните страни на паметника – текст, изображение, форма и функция – като части от единна културна система.

По-различен, но логично свързан с общата му проблематика подход се открива в **Cuneiform Demons and Modern Viruses**. На пръв поглед сравнението между месопотамски демони и съвременни вируси би могло да изглежда прекалено смело. Панайотов обаче не предлага историческо отъждествяване между двете. Интересува го по-общият проблем за начините, по които обществата концептуализират невидимите причинители на заболяването. Разгледани са класификацията, произходът, етиологичната функция и визуализацията на месопотамските демони, сред които *utukku*, *Alû* и Ламашту. Демонът е невидим, трудно разпознаваем и способен да предизвиква различни страдания; именно поради това той трябва да получи име, образ и място в определена система, за да може спрямо него да бъде предприето лечебно или апотропейно действие. Особено интересен е въпросът за визуализирането на невидимото чрез хибридни същества и изображения върху амулети и медицински таблички. Сравнението със съвременните вируси служи не за заличаване на историческите различия, а за поставяне на антропологичния въпрос как човекът превръща невидимата опасност в разбираем и управляем обект.

Една от най-последователните линии в изследванията на гл. ас. д-р Страхил Панайотов е вниманието към материалността на текста. Тя се проявява особено ясно в изследването на **Таблички с дръжка – амулетни таблички от II–I хил. пр.н.е.** Самият клас паметници поставя въпрос, който традиционната филология лесно би могла да пренебрегне: защо даден текст е записан именно върху предмет с тази форма? Освен че превежда детайлно текста, Панайотов разглежда и начина, по който табличките са могли да бъдат носени, окачвани или поставяни, техния контекст в дома, храма или двореца и връзката между физическата форма и предназначението им. Различни текстови жанрове – заклинания, ритуали, административни документи, царски надписи, хемерологии, менологии и генеалогични списъци – се оказват обединени не от съдържанието си, а от специфичен материален формат.

Тук приносът му се вписва в по-широкото съвременно внимание към текста като материален и визуален обект, но е изграден върху специфичната компетентност на клинописния епиграф. Защото при клинописа материалният носител не е външна обвивка на текста: писането върху глина, размерът, формата, организацията на повърхността и употребата на предмета са непосредствено свързани с производството и функционирането на самото знание. Същата чувствителност към материалния паметник се вижда в работата с вече повредени таблички, при които стари фотографии от разкопките позволяват възстановяването на знаци, които днес не могат да бъдат прочетени върху оригинала. Изследването на табличката А 373 от Истанбул е показателно именно в това отношение. Архивната фотография тук не е илюстрация към изследването, а самостоятелен епиграфски извор. Подобна работа изисква отлично познаване на клинописната палеография и способност за критично съпоставяне на различни състояния на един и същ паметник. Това е много съществен принос, защото в подобни случаи изследователят не просто интерпретира вече наличен текст, а възстановява информация, която иначе би била изгубена за науката.

В **Pros and Cons of Mesopotamian Medical Texts** д-р Панайотов обръща внимание не само на огромния потенциал на клинописните медицински извори, но и на границите на

това, което можем да заключим от тях. Изкушението древно название на растение, минерал, телесна част или заболяване да бъде отъждествено с модерна научна категория е голямо. Подобни идентификации обаче могат да бъдат подвеждащи, ако се основават единствено на етимология, преводна традиция или повърхностно сходство на симптомите. Панайотов настоява, че при възможност филологическите заключения трябва да бъдат проверявани чрез други методи – химически анализ, археоботаника и изследване на материалните останки. Това е важен белег на методологическа зрялост. Добрата епиграфика не се състои в увереността, че всеки древен термин може да бъде окончателно преведен, а и в способността точно да се посочи къде свършва сигурното знание.

Тази предпазливост е видима и в други негови изследвания – при сравнението между месопотамска и Хипократова медицина, при реконструкцията на медицинските серии, при идентифицирането на изображения или при превода на анатомични понятия. Панайотов предлага хипотези, понякога смели, но обикновено маркира степента на тяхната сигурност и търси материалните основания, върху които могат да бъдат проверени.

Преводът на български език на Асирийския царски списък непосредствено от академичен е значим не само като филологическа задача. Един от основните извори за асирийската политическа и династична история става достъпен за български студенти, историци и читатели, които не работят с академичен език. Развитието на специализирана зависи до голяма степен и от създаването на собствен терминологичен и преводачески инструментариум, чрез който първичните извори могат да бъдат включени в университетското преподаване и в по-широкия исторически разговор. В този смисъл работата на Панайотов има значение и за укрепването на асириологията в България. Това естествено се свързва с преподавателската му дейност. Тя обхваща въвеждането в академичния език и клинописното писмо, преподаването на асириология и клинописни култури и практически занимания по писане върху глинени таблички.

На първо място сред приносите бих поставила работата с оригинални, често фрагментарни, непубликувани или труднодостъпни клинописни паметници. Това е фундаментът, върху който се изразждат останалите му изследвания. Издаването, реконструкцията и съпоставянето на такива текстове увеличават изворова база на асириологията. На второ място стои реконструкцията на текстови традиции. Особено медицинските изследвания показват как отделни рецепти, заклинания и диагностични формули могат да бъдат проследени през векове и през различни центрове. Така се възстановява не само историята на конкретен текст, но и историята на неговото преработване и включване в по-големи корпуси. Третият съществен принос е изследването на древната систематика на знанието. Работата върху Ашурския медицински каталог и Ниневийската медицинска енциклопедия показва, че последователността на текстовете, техният формат и начинът на сериализация съдържат информация за начина, по който месопотамските учени са виждали отношенията между заболявания, части или области на тялото и лечебни практики. Каталогът и колофонът престават да бъдат периферни помощни данни и се превръщат в извори за историята на научната класификация. Четвъртият принос е в преосмислянето на отношенията между медицина, магия и религия, като се реконструират категориите, релевантни за самата месопотамска култура. Пети съществен принос е разширяването на изворовата база отвъд писмения текст. Изображенията върху амулети, формата на табличките, старите археологически фотографии и материалните следи от употреба се включват в анализа наред с клинописния текст. В този смисъл Панайотов

работи на границата между филологията, епиграфиката, историята на медицината, религиознанието, иконографията и изследването на материалната култура. Като последен принос, но не и по важност, ще посоча това, че неговите изследвания постоянно поставят месопотамския материал в по-широка историческа перспектива. Сравненията с египетски, хетски, гръко-римски, арамейски и сирийски медицински традиции поставят въпроса за циркулацията на знания в древния свят. Тук особената стойност на подхода е в съчетанието между широкия сравнителен хоризонт и предпазливостта спрямо лесните генеalogии на влияние.

Представената научна продукция очертава Страхил Панайотов като изследовател с ясно разпознаваем профил в областта на асириологията, клинописната епиграфика и историята на месопотамската медицина. Той съчетава две качества, които го характеризират като учен с оригинални идеи и способност да анализира материала на много различни нива и с методологиите на няколко науки: изснпчнителна концентрация върху малкия епиграфски детайл и способност да вижда големия исторически проблем зад него. За мен най-същественото в научните му трудове не е само количеството на обработения материал, което е огромно, нито широкият тематичен диапазон. То е качеството на срещата с първичния извор. В работите на Панайотов клинописната табличка не се свежда до транслитериран текст. Тя остава предмет, създаден от определен писар, за определена употреба, в конкретна интелектуална и социална среда. Съществено качество е и научната му критичност. Панайотов не се отказва от широки исторически въпроси и понякога предлага смели реконструкции, но същевременно демонстрира съзнание за границите на изворите. Разграничаването между сигурно четене, вероятна реконструкция и хипотеза, предпазливостта при идентифицирането на древни заболявания, растения и анатомични категории и стремежът филологическите заключения да бъдат проверявани чрез материални данни са белези на зрял изследователски подход.

Не по-малко важно е, че работата му има международна видимост и е свързана с водещи центрове и проекти в областта на съвременната асириология, докато едновременно с това чрез преподавателската и преводаческата си дейност той допринася за присъствието на клинописните изследвания в българската академична среда. В една толкова специализирана област способността не само да се извършва изследователска работа на международно равнище, но и да се предава непосредственото умение за четене и разбиране на клинописните паметници, има особена стойност.

Представената научна продукция, нейната оригиналност и тематична последователност, високата епиграфска и филологическа компетентност, работата с първични и в редица случаи непубликувани или трудно достъпни извори, съществените приноси към изследването на месопотамската медицина и клинописната култура, международната научна дейност и преподавателският опит и не на последно място по важност – оценката на други учени специалисти в областта на асириологията (научните трудове на д-р Панайотов са цитирани в множество световно известни престижни научни издания) ми дават достатъчно основания **убедено да препоръчам на уважаемото жури д-р Страхил Валентинов Панайотов да бъде избран за академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.2. История и археология (Документалистика, архивистика, палеография, историография и изворознание).**

София, 22.09.2026 г.

проф. д-р Гергана Русева

Gergana
Ruseva

Digitally signed
by Gergana
Ruseva
Date: 2026.09.22
23:06:04 +03'00'